

PROBLÉMY TEOLOGIE SBÍRKY

Ukázka z úvodní stati obsáhlého komentáře D. Zeller k Sbirce Ježíšových výroků má upozornit na existenci tohoto dosud ojedinělého díla a současně českému čtenáři připomenout autorův shrnující závěr, který teologii Sbirky (Q) odlišuje od velikonocní věroučné tradice církve, zejména v Pavlově pojetí. V době, kdy roste vědomí, že obnova církve musí vycházet od samotného Ježíše Krista, je zřejmé, že poměrně dobře dostupné dědictví Ježíše jako dějinné postavy nemůže být opomenuto. Na tom záleží i dr. Václavu Žilinskému, který ukázkou vybral a přeložil.

Petr Pokorný

DIETER ZELLER, KOMMENTAR ZUR LOGIENQUELLE

Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1984 (3. vyd. 1993), s. 96 – 99.

Q sestává v celku z výroků, jejichž obsahem je konflikt s Izraelem a chování učedníků. Jakmile učiníme tento obsah duchovní výstrojí skupiny tradentů a srovnáme ho s jinými projekty prvokřesťanského zvěstování, jsou nápadné **dva deficity**:

Ve srovnání s evangeliem hovoří Sbirka **málo o působení pozemského Ježíše**, jak to později líčí evangelia, vůbec nemluví o vyprávění o dětství. To jistě souvisí s její formální zvláštností jako sbírky výroků. Že Ježíš konal zázraky, to se ovšem na různých místech předpokládá (Mt 11,2–6; Lk 10,13n.23nn; Lk 11,14–22) a krátce se vypravuje v perikopě o setníkovi (Mt 8,5–10.13), snad převzaté odjinud. Rovněž sekundární příběh pokušení už pokračuje ve vyprávění o křtu.

Závažnější je, že Q neobsahuje **žádné Pašie** a mlčí o kerygmatu jeruzalémské prvotní obce, které přece považuje Pavel 1 Kor 15,1nn za tak základní. Tam je – i když v poněkud rozvinuté formě – takto shrnuto:

Kristus zemřel za naše hříchy	podle Písma
a byl pohřben	
a byl vzkříšen třetího dne	podle Písma
a ukázal se Kefovi (potom Dvanácti).	

V Q se jen jednou naznačuje Ježíšova smrt jako zmizení (Lk 13,35); nechápe se jako smířící smrt. Boží odpuštění se neuskutečňuje teprve tou smrtí, obec Q prosí o ně přímo Otce v nebesích (Lk 11,4), ovšem povzbuzena Ježíšovým slovem, že Bůh je milosrdný (srov. Lk 6,36). Odmítnutí Ježíše činí jen vrchovatou vinu Izraelitů, která se od otců nakupila v odmítnutí proroků. Když se jim nyní ještě připouští odklad, pak to není jako ovoce smrti na kříži, nýbrž – podobně jako v řečech Skutků před židy – přesto, u vědomí, že odmítnutému je od Boha odezdáno všecko. Nositelé Q mohou zvládnout Ježíšův osud jen tak, že ho odvodí jako osud jeho prorockých předchůdců z Boží moudrosti (viz č. 11 k Lk 11,49nn).

Velikonoce mají pro ně význam jen nepřímý, protože – přes odmítnutí Ježíše Izraelem – pokračují v jeho věci a očekávají ho k soudu jako Syna člověka. Chybí výslovné zvěstování Ježíšova zmrtvýchvstání (viz č. 10 k znamení Jonáše). Ovšem nad obcí na konci času byl vylit Duch Boží (viz č.1 k Mt 3,11).

Avšak také naopak můžeme u antiošsko-pavlovské tradice zjistit **deficity vůči Q**: Pojem „Božího království“ se vyskytuje jen ve statickém smyslu v hotových formulích, pojem „Syna člověka“ chybí vůbec. Napomenutí a útěchy Sbirky se v Listech sotva chápou jako Ježíšovo slovo; příbuzné látky nestojí pod jeho autoritou. Výjimky tvoří jen 1 Kor 7,10n slovo o rozluce a 9,14 oprávnění kazatelů žít z evangelia. To je tím divnější, že židokřesťansko-helenistická obec, ve které vzniklo Markovo evangelium, měla zjevně kontakty s tradicí Q.

Můžeme se pokusit vysvětlit tyto rozdíly **dějiny formy** (např. **M. Dibelius**). Tak poukazují mnozí badatelé (...) na omezení literární formou a parenteticko-apologetický účel Sbirky a připouštějí, že měla odedávna své doplnění v misionařském kerygmatu jako 1 Kor 15,3–5. To může platit pro konečnou redakci a dobu evangelistů.

Avšak v jádru tradice obsahuje Q nejen parenesi, nýbrž docela také kerygma, právě Ježíšovo poselství o blízkém Božím království (Lk 10,9). Protože jsou instruuáni pozemským Ježíšem, učedníci nemohou anachronisticky dostat misijní rozkaz jako rozkaz Zmrtvýchvstání Mt 28,18nn, nebo dokonce hned zvěstovat kříž a zmrtvýchvstání. Zvláštnost skupiny, která je spojena se začátky Q spočívá právě v silné vazbě na Ježíše a jeho slova. Je to jiná skupina než ta, se kterou Pavel nakonec sdílí své poselství, totiž jeruzalémské apoštolové v čele s Petrem (srov. 1 Kor 15,3–11)?

Tím přicházíme k ještě obtížnější otázce **dějin tradice**. Často se tuší za Q (např. **W. Smithals**) galilejští Ježíšovi stoupenci, kteří neměli kontakt se Dvanácti v Jeruzalémě a obešli se bez velikonoční víry. Avšak takové lokalizace nemají v textu žádnou oporu; víme vůbec velmi málo o židokřesťanské misii v Palestině. Slovo jako Mt 19,28 se patrně vztahuje na Dvanáct a v poslední době se postuluje dokonce forma Q v seznamu apoštolů (pro společné znění Mt 10,2–4 s Lk 6,14–16; Sk 1,13). I když první tradenti Q byli Galilejci povolani Ježíšem samým, neznamená to, že působili jen tam. Kromě toho pozorujeme, že v Q prosvítá aspoň nepřímý velikonoční víra. Hledání zvláštních nositelů se tedy ztrácí v temnotách dějin raného křesťanství.

Důležitější je zapamatovat si: Ve svých starých částech ukazuje Sbirka zcela vlastní profil **teologické koncepce**. Klade právě jiné důrazy než zvěstování o Kristu, uplatňující se u Pavla, zvěstování o Kristu, který zemřel za hříchy a byl vzkříšen. Jeho nebeská existence se snad připouští i v Q (srov. Lk 6,46), i když není tématem. Avšak spása nezávisí na víře v něho a vykupující sílu jeho utrpení, nýbrž na uskutečňování jeho příkazů. Dějiny končí ospravedlněním tohoto jeho nároku. Teologicky je nutná protiváha Q tam, kde se s pozdními vrstvami NZ přenáší božská záchrana zcela na vtělení Božího Syna a při tom se zapomíná,

proč Ježíš přišel. Model poslání, který je v základu Sbírký, má naproti tomu tu výhodu, že bere Ježíše zároveň v jeho mesiánském úkolu a v jeho prorockém poselství. Pak se jeví i jeho smrt jako následek konfliktu, který podstoupil při provádění svého úkolu. Neosamostatňuje se jako vykupitelská smrt. Že Q připomíná napomenutí Pozemského, může zabránit tomu, že se nebeský spasitel odpoutá od své lidské konkrétnosti a stane se cílem našich prání. Nakonec je pro nás důležité – při všech obtížích „překladač“, že Sbírký staví do středu při radikálním odřeknutí se světa zvěstování blízké Boží vlády. Při tom se předem zprostředkuje spása skrze Ježíšovy zázraky a kázání, ale také v poslání jeho charismatických učedníků. To musí znepokojovat křesťanství, které se na jedné straně docela dobře zařizuje v pozemských poměrech, na druhé straně často utěšuje lidi v nouzi jen lepším životem po smrti. Klade se nám otázka, jakým způsobem i dnes mohou být účinné uzdravující síly Božího království. Zde se musíme učit ze zkušeností raných křesťanských obcí, přirozeně také pavlovských.

(přel. Dr. V. Žilinský)

BRUCE MANNING METZGER (1914 – 2007)

Ve věku 93 let zemřel 13. února americký novozákonník a emeritní profesor Bruce M. Metzger, jeden z nejvýznamnějších odborníků na textovou kritiku ve 20. století. Byl dlouholetým profesorem na Princeton Theological Seminary (New Jersey), kde vystudoval teologii a desítky let vyučoval. Od roku 1938 zde působil na katedře Nového zákona, o rok později byl ordinován v presbyteriální církvi (United Presbyterian Church), v roce 1942 získal doktorát (Ph.D.).

Stal se mezinárodně uznávanou autoritou v otázkách vzniku a vývoje raně křesťanských rukopisů. Přednášel na mnoha univerzitách a seminářích po celém světě. Získal řadu ocenění a bylo mu uděleno několik čestných doktorátů z prestižních univerzit – mimo jiné ze St. Andrews (Skotsko) nebo z Münsteru. Byl zvolen předsedou *Society of Biblical Literature* (1971) a *Studiorum Novi Testamenti Societas* (1971). Podílel se na biblických překladech *Revised Standard Version Bible* (RSV Bible) nebo *The New Revised Standard Version Bible with Apokrypha* (NRSV). Jeho jméno je spojeno s kritickými edicemi řeckého textu *The Greek New Testament* (GNT), kterou vydala United Bible Societies (1965, 4. revidované vydání 1994). Později se stal také spoluvydavatelem edice Nestle-Aland *Novum Testamentum Graece* (NTG).

Mezi standardní vykladačské pomůcky lze zařadit jeho komentář *A Textual Commentary on the Greek New Testament* (1971, 2. vydání 1994), ve kterém komentuje a vyhodnocuje textové varianty edice GNT. Za klasickou práci k textové kritice je považována jeho monografie *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, ve které nabízí základní přehled bádání a metodologii zkoumání dochovaných rukopisů, doložený na řadě příkladů (1964, 4. vyd. 2005). Byla přeložena do řady světových jazyků.

Metzger se věnoval také problematice novozákonního kánonu: *The Canon of the New Testament* (1997). Ve své poslední práci se zaměřil na tři listy, které představují důrazy tří osobností raného křesťanství: Pavla, Petra a Jana, *Apostolic Letters of Faith, Hope, and Love: Galatians, 1 Peter, and 1 John* (2006).

S Metzgerovou prací a názory se může domácí čtenář seznámit díky populařizační knize *Kauza Kristus* (Praha: Návrat domů, 2003). V kapitole věnované věrohodnosti novozákonních textů je na několika stranách představena jeho odborná kariéra i základní publikace. Zatímco textová kritika bývá mnohými (a to nejen fundamentalisty) považována za metodu podkopávající důvěryhodnost Bible, pro Metzgera je tomu právě naopak. „Víte, když vidím, s jakou spolehlivostí se nám tyto materiály dochovaly, kolik máme kopií a jak jsou některé z nich staré, moje osobní víra získala širší základ“, říká tento americký odborník (s. 66).

Když se prof. Pokorný s Metzgerem pravidelně setkával při svých pracovních pobytech v Princetonu v letech 1987 a 2003–4, přinesl mu Metzger ukázat starou fotografii učitelů z Princetonu (ze 40. let), na které byl zachycen také J. L. Hromádka. Metzgerova dlouhá akademická dráha se tak hned dvakrát potkala s českými teology.

Peter Cimala